

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ У РОЗВИТКУ ПОВНОЦІННИХ РИНКОВИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розглянуто основні напрями у розвитку ринкових засад функціонування банківської системи України, визначено основні узагальнені проблеми діяльності комерційних банків на сучасному етапі. Обґрунтовано необхідність термінового розвитку фондового ринку України за участю комерційних банків як альтернативи традиційних кредитних операцій.

Стабільна й активно функціонуюча система комерційних банків та спеціалізованих фінансово-кредитних інститутів у поєднанні з ефективною, вираженою політикою центрального банку займає головне місце в економіці будь-якої країни. Провідна роль у цій системі належить комерційним банкам, які є тими економічними центрами, де починається і завершується ділове партнерство. Саме через комерційні банки здійснюються зв'язки між усіма учасниками господарських процесів, а тому від їхньої діяльності залежить ефективність функціонування економіки.

За останні роки банківська система України зазнала суттєвих змін, а саме: все більшого розвитку набуває діяльність комерційних банків, розширюються нетрадиційні сфери застосування банківського капіталу, відбувається постійний пошук шляхів підвищення ефективності обслуговування банками клієнтів.

Дослідженню проблем діяльності комерційних банків присвячено значну кількість наукових праць, зокрема фундаментальні дослідження іноземних науковців: Э. Дж. Долана, Ф. Мішкіна, О. Лаврушина, Л. Красавіної, Г. Панової, В. Усоскіна. Належне місце у розробці цієї теми займають праці вітчизняних вчених: О. Васюренка, І. Гуцала, А. Мороза, М. Савлука та ін.

Однак, недосконалість чинної системи кредитування і мобілізації ресурсів для активних операцій, недоліки у визначенні оптимальних умов і методів організації кредитних відносин, недосконалість методик оцінки банківських ризиків та управління ліквідністю і прибутковістю операцій банків утруднюють процес формування повноцінних ринкових засад у функціонуванні банківської системи України.

Процес формування ефективної банківської системи в Україні – доволі непросте завдання, яке має низку своїх особливостей. Банки об'єктивно перебувають у центрі багатьох суперечливих, кризових та складно прогнозованих явищ, притаманних передусім економіці перехідного періоду. Водночас саме стрімкий розвиток українських банків став основою формування повноцінних ринкових відносин та сукупності базових елементів, пов'язаних із рухом фінансових ресурсів, без яких функціонування ринкового господарства неможливе.

Загальноновизнано: банки відіграють важливу роль в економіці, виконуючи унікальні макроекономічні та мікроекономічні функції. Вони забезпечують готівково-грошовий обіг, накопичують вільні грошові кошти, задовольняють потреби підприємницьких структур у кредитних ресурсах, виконують багато функцій, пов'язаних із регулюванням реального сектору економіки, серед яких – збір і аналіз інформації про позичальників, участь у реструктуризації підприємств, ініціювання банкрутств тощо.

Розвиток банківської системи України відбувається в період створення ринкової економіки та елементів її інфраструктури, які повинні забезпечити ефективне функціонування всіх суб'єктів господарювання в нових умовах.

З огляду на це визначення головних проблем розвитку банківської системи України та обґрунтування шляхів їх вирішення є надзвичайно важливим завданням сучасної економічної науки, від успішного виконання якого значною мірою залежить подальший розвиток реального та фінансового секторів господарства, що й визначає завдання цього наукового дослідження.

Ефективність діяльності банківських установ України значною мірою залежить від рівня її капіталізації, який сьогодні занижений. Як відомо, сумарний сплачений капітал усіх банків нашої країни

дорівнює обсягу капіталу одного із провідних зарубіжних банків. Порівнювати ж наш рівень із рівнем капіталізації банківських систем економічно розвинутих країн просто некоректно.

Проблема недостатньої капіталізації зумовлює і недосконалість як усієї вітчизняної банківської системи, так і окремих банків, які не мають можливості залучати значні ресурси й проводити масштабні активні операції (насамперед кредитні та інвестиційні).

Проблемними є не лише кількісні показники, що характеризують рівень капіталізації, а й її якість. Річ у тім, що в структуру капіталу багатьох вітчизняних банків певною мірою входить переоцінка основних засобів, нараховані, але не сплачені відсотки, субординований борг. Поступове зростання цих та деяких інших складових за певних обставин є завуальованою формою штучного нарощування капіталу, що теж посилює загрозу фінансовій стабільності банківської системи.

Підвищення якості активів є одним із найважливіших і пріоритетних завдань розвитку банківської системи і в контексті забезпечення стабільного функціонування банківських установ є необхідною умовою належного ресурсного забезпечення усього господарства країни. Передусім йдеться про ефективність роботи підприємств, у діяльність яких спрямовуються банківські активи.

У макроекономічній площині є три основних способи вирішення проблеми низької якості активів [2]. Перший – списання заборгованостей, що поліпшує фінансовий стан підприємства, проте погіршує фінансовий стан банків і не стимулює підприємств до фінансового оздоровлення власними силами. Другий – банкрутство боржників, однак якщо кількість позичальників, що зазнають банкрутства, сягне більше половини усіх суб'єктів господарювання (а діяльність близько половини підприємств в Україні є збитковою), то може виникнути системна економічна криза з усіма негативними соціальними наслідками. Третій – активна участь держави у фінансовому оздоровленні підприємств за допомогою впровадження програм реструктуризації, що може спричинити конфлікт інтересів у самому бізнес-середовищі. Проте, вирішення цієї проблеми на макроекономічному рівні пов'язане із цілою низкою труднощів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Тому оптимізацію якості активів банківської системи як необхідну умову стабільного економічного розвитку потрібно розглядати передусім у мікроекономічній площині – з точки зору банківського менеджменту, спрямованої на мінімізацію відповідних ризиків за основними банківськими операціями.

Зарубіжний досвід свідчить, що важливим і перспективним напрямом практичного виконання цього завдання є сек'юритизація активів, яка передбачає перетворення наданих банками позичок на ліквідні цінні папери (наприклад, облігації чи векселі), які обертаються на вторинному фондовому ринку. Ще один шлях – випуск цінних паперів власного боргу банків (тих же векселів та облігацій), терміни погашення яких збігаються з термінами відшкодування відповідних кредитів. Такий напрям сек'юритизації прийнятний і для інтенсивного розвитку ринку довготермінових позичкових капіталів, забезпечених акумульованими відповідним чином ресурсами.

Для довготермінових кредитних вкладень потрібні і довготермінові ресурси. Важливим напрямом роботи комерційних банків щодо формування довготермінових ресурсів, а відтак і підвищення активності із довготермінового кредитування реального сектору є залучення коштів населення. Адже саме вони становлять найбільшу частину грошової маси, що перебуває поза банками. З огляду на це, створення належних організаційних і нормативних передумов для припливу додаткових коштів населення може стати вагомим внеском у формування ресурсів для довготермінового кредитування суб'єктів господарювання [1].

Як відомо, можливості участі комерційних банків у широкомасштабних проектах щодо кредитування інноваційно-інвестиційних потреб реального сектору господарства визначається передусім спроможністю банків акумулювати належний обсяг довготермінових ресурсів. Ліквідність же вітчизняних банківських установ сьогодні є в основному короткотерміновим, оскільки навіть у структурі термінових вкладень значною є частка саме «коротких» ресурсів, малопридатних для задоволення довготермінових кредитних потреб підприємств.

Варто зауважити, що у випадку збільшення доходів населення відповідне зростання депозитної бази банків пов'язане не так з активізацією їхньої роботи із залучення коштів на ринку (і це попри тенденцію до поступового зниження відсоткових ставок), як із відсутністю альтернативних напрямів вкладення коштів – насамперед на ринку цінних паперів.

Попри те, що комерційні банки відіграють визначальну роль у розвитку фондового ринку країни, в умовах нерозвинутості небанківського фінансового сектору та фондового ринку загалом необхідно вирішити низку питань, зокрема:

Перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України

– вирішити проблему обігу векселів на організованому сегменті ринку, що дасть змогу запровадити прозоріший механізм ціноутворення на них, адже вони становлять значну частину операцій банків з цінними паперами;

– переглянути нормативи інвестування комерційними банками коштів у статутні фонди підприємств, що сприятиме підвищенню дохідності розміщених ресурсів банків і спростить перетікання капіталу між технологічно пов'язаними підприємствами;

– розширити перелік видів цінних паперів, під заставу яких можна рефінансувати комерційні банки в НБУ; та підвищити граничний відсоток вартості цінних паперів, за яким здійснюється рефінансування банків, для корпоративних (облігацій) та іпотечних цінних паперів;

– установити граничні нормативи щодо операцій комерційних банків із державними цінними паперами, які відволікають кошти з реального сектору;

– розширити практику надання банківських гарантій під випуск облігацій платоспроможних підприємств, адже багато з них мають значні обсяги діяльності, проте через величину статутного фонду не можуть залучати достатні ресурси;

– проводити комерційними банками дієву політику щодо використання ощадних сертифікатів, що дасть їм змогу здійснювати гнучку політику управління залученими коштами, а населенню – брати активнішу участь у розвитку фондового ринку України.

Сьогодні банківська система України є найпотужнішим учасником вітчизняного ринку фінансових послуг, її розвиток характеризується позитивними тенденціями, а її діяльність суттєво впливає як на загальний стан фінансових ринків, так і на фінансові стратегії учасників товарних ринків. Постійно підвищується роль банків як чинників фінансової стабілізації економіки та забезпечення стійкого економічного зростання. Динамічно збільшуються обсяги кредитування ними економіки, їх капітал, активи. Банківська система – високо конкурентний сектор економіки, в якому банки є саме тим дієвим механізмом, що спроможний вирішувати комплекс завдань щодо лібералізації економіки та підвищення їхньої ефективності.

Література

1. *Гроші та кредит: Підручник / За ред. проф. Б. С. Івасіва* – К.: КНЕУ, 1999. – 404 с.
2. *Панова Г. С. Кредитная политика коммерческого банка.* – М.: Финансы и статистика, 1997. – 464 с.